

2. Sun Y. Internationalizing Academic Research Activities in Japan [електронний ресурс]: / Yuan Sun, Sumio Kakinuma, Masamitsu Negishi, Nasaki Nisizawa // Proceedings of WIS 2008, Fourth International Conference on Webometrics, Informetrics and Scientometrics & Ninth COLLNET Meeting Humboldt-Universität zu Berlin. – Berlin: Institute for Library and Information Science (IBI), 2008. Режим доступу: <http://www.collnet.de>

3. Национальные индексы цитирования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.ru/projects/citation/cit_literature.asp

4. Коголовский М.Р. Метрики онлайн-информационных пространств / М.Р. Коголовский, С.И. Паринов // Экономика и математические методы. – 2008. – Том 44. – №2. – С. 108–120.

5. Наукова періодика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/portal/>.

6. Герасимов В. Сбор статистики сайта счетчиками по-

сещений. Типы счетчиков. [Електронний ресурс] / В. Герасимов. – Режим доступу: <http://www.cn-software.com/ru/cnstats/read/About-Counter-Type.php>.

7. Редькина Н.С. Эффективность библиотечных сайтов / Н.С. Редькина // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 9. – С. 56–66.

8. Реферативна база даних «Україніка наукова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/db/ref.html>.

9. Писаренко Т.В. Інноваційний потенціал освіти України порівняно зі світовою практикою / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Н.І. Вавіліна // Науково-технічна інформація. – 2012. – № 1. – С. 9–16.

10. Rons N. Partition-based Field Normalization: An approach to highly specialized publication records / Nadine Rons // Journal of informetrics. – 2012. – № 1. Vol. 6. – P.1–10.

11. Web of Knowledge [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wokinfo.com>.

УДК 336.221

ПРИНЦИПИ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-РЕСУРСНИХ КОМПЛЕКСІВ

А.В. Бодюк, канд. екон. наук

Постановка проблеми. Україна належить до країн світу, що найбільш багаті на природні ресурси. Їх нескладно об'єднати за природно-господарськими комплексами: земельно-ресурсний, водно-ресурсний, лісо-ресурсний, мінерально-ресурсний, біолого-ресурсний.

Прогнозування розвитку природно-ресурсних комплексів (ПРК) необхідно розглядати як передбачення результативності господарських процесів і одночасно їхнього фіскального відображення у формі показників державного бюджетування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання *цих комплексів*, тобто передбачення і надходження коштів до бюджету, оскільки *економічні* результати їхньої господарської діяльності являють собою, по суті, базу нарахування фіскальних платежів.

На макрорівні в процесах аналізованого

прогнозування беруть участь суб'єкти державного прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України. До них належать органи державної влади, які розробляють, затверджують прогнозні показники і програмні документи економічного і соціального розвитку, а саме: Кабінет Міністрів України, уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, інші центральні органи виконавчої влади, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим.

На мікрорівні в прогнозуванні беруть участь місцеві державні адміністрації й органи місцевого самоврядування, природо-ресурсні суб'єкти господарювання.

Отже, для макро- і мікрорівнів необхідна обґрунтована система принципів, а також і методів прогнозування розвитку показників природно-ресурсних комплексів і фіскальних платежів їх суб'єктів господарювання.

Хоча окремі принципи прогнозування отримали й офіційне тлумачення [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним і прикладним проблемам прогнозування економічних процесів присвячені публікації широкого кола українських науковців і практиків, зокрема: В.В. Вітлінський, Ю.М. Воробйов, В.М. Геєць, С.В. Глівенко, Б.Є. Грабовецький, О.І. Кабанець, Л.З. Сітшаєва, М.О. Соколов, О.М. Теліженко, Б.П. Чиркін та ін., а також іноземних: І.Т. Балабанов, Л.Є. Босовський, Л.П. Владимірова, П.Н. Городнічев, К.П. Городнічева, В.В. Ковальов, Є.О. Олейніков і ін. [3–9]. Однак, на наш погляд, обґрунтованої системи принципів фіскальної орієнтації ними не розроблено.

Б.Є. Грабовецький, наприклад, навіть принципи прогнозування не розглядає [4].

Метою написання статті є обґрунтування системи принципів прогнозування процесів і показників фіскального розвитку природно-ресурсних комплексів, тобто чинного оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Під фіскальним прогнозуванням потрібно розуміти науково обґрунтований висновок щодо обсягів, структури надходження на казенні рахунки грошових коштів від підприємств (фінансо-тримачів) природно-ресурсних, ресурсо-переробних господарських комплексів, згідно з їхніми грошовими зобов'язаннями перед державою, визначеними нормативно-правовими актами, а також щодо джерел покриття таких зобов'язань.

Одним із важливих питань теорії й практики прогнозування показників фіскальних ресурсів і їхнього використання є обґрунтування його принципів.

Офіційно визначені такі основні принципи: цілісності, об'єктивності, науковості, гласності, самостійності, рівності, дотримання загальнодержавних інтересів [1]. На цих принципах базується державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України, хоча їхній зміст не має ресурсної орієнтації. Однак ми вважаємо що їх можна адаптувати до потреб прогнозування розвитку процесів і показників

природно-ресурсних комплексів.

Такі принципи можуть бути застосовані, зокрема, під час розробки прогнозних показників відтворення й використання природних ресурсів, відповідно скарбницьких зобов'язань перед бюджетом суб'єктів господарювання, оскільки господарське використання природних ресурсів здійснюється з одночасним внесенням фіскальних платежів до бюджету. Проте прогнозування фіскальних платежів має здійснюватися ще й з урахуванням прикладних принципів, що властиві лише системі цих платежів, їх передбаченню.

Крім того, важливо врахувати, що фіскальні процеси тісно пов'язані з економічними процесами. Зростання надходжень до бюджету обов'язково має забезпечуватися економічним зростанням країни, оскільки бюджетний процес має віддзеркалювати економічні процеси. Тому принципи державного прогнозування фіскальних процесів повинні поєднуватися з принципами бюджетної системи, розроблення програм відтворення природних ресурсів, фінансово-економічного розвитку ресурсних комплексів України.

Отже, принципи прогнозування фіскальних платежів за господарське використання природних ресурсів поділені нами на такі види: загальнонаукові принципи системи прогнозування; бюджетні принципи прогнозування; прикладні принципи системи фіскального прогнозування.

За перший необхідно прийняти принцип системності, тобто природно-ресурсні комплекси і виробництва необхідно оцінювати як систему: розглядати варіанти надходження коштів від первинних чарунок ПРК (лісова ділянка, лісгосп, кар'єр, підприємство, об'єднання підприємств, регіон і т.д.); за другий – принцип наукової обґрунтованості й прогнозів, і базової інформації для їхнього обчислення. Цей принцип може реалізуватися шляхом застосування прикладних, науково обґрунтованих для конкретного виробництва методів прогнозування. Його застосування

передбачає, що прогнозування розвитку ПРК базується на системних знаннях про закономірності розвитку економіки, її потреби в природних ресурсах; враховує реалії економічного, політичного і соціального життя країни, вітчизняний і світовий досвід, а також використовує систему наукових методик і методів. За принципом системності ПРК розглядається як складова національної економіки, з одного боку, як єдиний об'єкт, а з іншого – як сукупність самостійних напрямів (блоків) прогнозування. Складовими макроекономічного прогнозу розвитку ПРК є прогнози розвитку окремих великих сфер і підсистем економіки (фінансів, грошового обігу, цін, тарифів тощо); галузей і підгалузей ПРК; видів виробництва; ресурсів тощо.

Принцип адекватності означає, що прогноз фінансальних платежів як теоретична модель (узагальнення) надходження коштів до бюджету має достатньо повно і точно базуватися на об'єктивних факторних оцінках, відображати реальні процеси в натуральних і вартісних показниках і узагальнювати результати розвитку природно-ресурсного господарства в конкретних сумах державних коштів.

За принципом багатоваріантності (альтернативності) здійснюється розробка кількох (мінімум трьох) варіантів майбутнього розвитку ПРК відповідно до розвитку національної економіки. Оскільки їхній розвиток хоч і регламентований конкретними урядовими рішеннями, природними умовами чи певними закономірностями, проте відбувається за різними траєкторіями зміни показників. Останнє обумовлено дією внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на функціонування народного господарства країни, у його складі ПРК, їхньою інтенсивністю, імовірністю виникнення інших чинників і умов у майбутньому.

Принцип цілеспрямованості прогнозування слід розглядати як орієнтацію на передбачення розвитку конкретних природно-ресурсних об'єктів (виходячи з офіційних регламентацій,

наприклад, Кабінету Міністрів України, тенденцій національної економіки в цілому чи окремих її галузей, комплексів і т.д.), визначення тенденцій і закономірностей розвитку ПРК для отримання інформації, необхідної для вирішення конкретних народногосподарських завдань. Тобто прогнозування розвитку ПРК має здійснюватися за метою визначення орієнтирів щодо задоволення суспільних потреб у природних ресурсах, обумовлених певними впливовими соціально-економічними, політичними, демографічними, науково-технічними й іншими факторами.

Принцип рентабельності (ефективності) прогнозування слід розглядати як потребу визначення вартості аналітичної підготовки і виконання прогнозу і його фінансової результативності з метою їх порівняння, досягнення економії й ефективності прогнозувальниками, забезпечення якості і своєчасності виконання ними прогнозів.

Цей принцип потрібно розуміти і так: під час складання дохідної частини бюджетів усі учасники бюджетного процесу відповідно до повноважень у прогнозуванні повинні забезпечити мінімальні відхилення між фактичними надходженнями і прогнозованими. Одночасно прогнозування має дати об'єктивні орієнтири досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу витратних бюджетних коштів для досягнення максимального результату при мобілізації до бюджету визначених обсягів коштів.

Прогноз має бути максимально точним, повним за базою нарахування, реальним для виконання, адресним для користування. Дані вимоги до прогнозів мають забезпечуватися з дотриманням такого важливого принципу прогнозування, як мінімізація вхідних даних за їх аналітичної значимості та максимізація вихідних даних для забезпечення виконання прогнозів. За таких умов прогнозування має сприяти максимізації надходження коштів від природокористувачів до бюджету.

Бюджетні принципи прогнозування по-

винні застосовуватися, виходячи з потреб забезпечення збалансованості державного і місцевого бюджетів доходів, що надходять від природокористувачів, з видатками на їх потреби, оскільки дохідна частина Зведеного бюджету України значною мірою покривається за рахунок ресурсних платежів, зокрема рентних.

Тому прогнозування має ґрунтуватися на бюджетних принципах передбачення обсягів виконання фінансотримачами скарбницьких зобов'язань у поєднанні з іншими.

З урахуванням визначень бюджетних принципів, що подані в Бюджетному кодексі України, нами визначені для макрорівня назви і зміст таких бюджетних принципів прогнозування:

- єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України;
- збалансованості бюджету (надходжень від ПРК і видатків для них);
- автономності прогнозів бюджетних надходжень;
- повноти прогнозування надходжень до бюджету;
- обґрунтованості прогнозів бюджетних надходжень;
- ефективності прогнозування;
- вертикальної субординації;
- цільового використання бюджетних коштів;
- публічності та прозорості прогнозування і прогнозів;
- відповідальності учасників бюджетного процесу.

Слід зазначити, що принцип єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України при прогнозуванні дохідної і видаткової системи Зведеного бюджету України забезпечують єдині: правова база, грошова система, регулювання бюджетних відносин, бюджетна класифікація, єдність порядку виконання бюджетів і ведення бухгалтерського обліку і звітності тощо.

За принципом збалансованості бюджету прогнозні показники фіскальних надходжень повинні урівноважуватися з законодавчо визначеними витратами з бюджету для того, щоб здійснення видатків із бюджету, у тому числі на потреби ресурсокористувачів, надійно покривалося обсягами своєчасних надходжень коштів до скарбниці за відповідний бюджетний період.

За принципом автономності прогнозів бюджетних надходжень передбачається дотримання норми, що надходження до скарбниці визначаються для кожного з бюджетів конкретно, незалежно від рівня і регіону. Цей принцип забезпечується нормою, що Державний бюджет України і місцеві бюджети є самостійними. Самостійність бюджетів гарантується законодавчим закріпленням за ними відповідних джерел доходів, у тому числі від ресурсокористувачів, з одного боку, а з іншого – правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим і відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати й затверджувати відповідні бюджети, які включають надходження і ресурсних платежів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України.

За принципом повноти прогнозування надходжень до бюджету прогнозуванням необхідно охопити всі складові надходжень до скарбниці, у тому числі ресурсних платежів, що відповідно передбачені нормативно-правовими актами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Принцип обґрунтованості прогнозів бюджетних надходжень тлумачиться так: дохідна частина державного бюджету прогнозується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави, зокрема розвитку її природно-ресурсних комплексів,

на розрахунках реальних надходжень до бюджету і витрат бюджету в результаті ненадходжень (заборгованості). Тому прогнозування має здійснюватися відповідно за єдиними, затвердженими методиками і правилами виконання процедур передбачення.

За принципом вертикальної субординації прогнозування надходжень до бюджетів за обсягами і структурою потрібно здійснювати, починаючи з місцевих рад, по всій вертикалі адміністративно-територіального управління, до Верховної Ради України.

Тому таким же чином повинні паралельно прогнозуватися і видатки з бюджетів усіх рівнів, у тому числі на розвиток природно-ресурсної бази країни.

Базовими складовими бюджетно-фіскального механізму України є бюджетне планування і прогнозування надходжень коштів від природокористувачів до Зведеного бюджету України. Завдяки цьому визначаються обсяги фінансових ресурсів, які утворюються в державі та ресурсів, які зосереджуються і розподіляються через бюджетну систему для потреб фіскального розвитку природно-ресурсних комплексів, формуються планові показники обсягів надходжень і витрат державного бюджету. Такі показники затверджуються щорічно під час прийняття Закону України «Про Державний бюджет України» на наступний рік.

Висновки і пропозиції

Таким чином, фіскальне прогнозування має здійснюватися за системи принципів. До прикладних, зокрема, належать запропоновані нами принципи:

- придатності фіскальних прогнозів до поєднання з бюджетним прогнозуванням;
- придатності прогнозів для фіскального планування;
- варіантності й цільової орієнтації фіскальних прогнозів.

Особливу значимість має принцип єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України, застосований під час прогнозування дохідної і видаткової системи Зведеного бюджету України в частині сфери природно-ресурсних комплексів.

Дотримання проаналізованого комплексу принципів має забезпечити:

- об'єктивні оцінки потреб бюджету в коштах;
- об'єктивність прогнозування коштів, що мають надійти до бюджету від суб'єктів господарювання;
- установлення відповідності нормативно визначених обсягів скарбницьких зобов'язань фінансотримачів природно-ресурсних комплексів перед державою фактично внесеним від них грошовим коштом до бюджету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456 - VI
3. Економічне прогнозування: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. та доп. / [С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліженко]. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 2001. – 207 с.
4. Економічне прогнозування і планування: навч. посіб. / [Грабовецький Ю.Є.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
5. *Ковалев В.В.* Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 2005.
6. Основы экономического и социального прогнозирования: учеб. пособ. / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: РЭА им. Г.В. Плеханова, 1998.
7. *Погасій С.С.* Прогнозування динаміки валютного курсу на основі нелінійних моделей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. – Харків: Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, 2008. – 20 с.
8. Моделювання економіки: навч. посіб. / [В.В. Вітлінський]. – К.: КНЕУ, 2003. – 407 с.
9. Економетричне прогнозування процесу надходження податків та зборів: монографія / О.Р. Ішук, Т.М. Кацюба. – Тернопіль, 2002. – 94 с.